

БЪЛГАРСКИ КУЛТУРНИ ОБЕКТИ В УЧЕБНО-ИЗПИТНИ ТЕКСТОВЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД

*Силвена Ставрева-Доростолска,
Алена Добрева, Виолета Тачева*

Abstract: The Medical University – Varna offers instruction for foreign students in Bulgarian and English. The presentation specifies the research on the reading skills for social adaptation and professional realization of foreigners studying Bulgarian as a foreign language. It presents a new model for the acquisition of the receptive skills reading. Through comparative analysis methodology, texts for levels A2 and B1 are explored according to the following criteria: 1. theme 2. vocabulary 3. grammar 4. graphic system 5. punctuation. The paper focused on the theme of the texts for reading comprehension in Bulgarian as a foreign language, offering a modern approach to their construction according to the examination system ECL. In terms of the need for adaptation of foreigners in Bulgarian language environment study assumes that Bulgarian cultural sites are important as the subject of the texts for reading comprehension. Cultural sites suggests different formal expressions of the language in the text to read. The article establishes the modern principle of introducing new vocabulary on the model of concentric circles. The report points towards the nature of reading comprehension as an active skill.

Keywords: Bulgarian cultural sites, texts for reading comprehension, Bulgarian as a foreign language, ECL, modern principle, formal expression of the language

В последните години все повече чуждестранни граждани пристигат в България с цел да получат университетско образование или да реализират свой бизнес. Така у нас се очерта необходимостта от изграждането и въвеждането в практиката на нови комуникативни стратегии в обучението по български език като чужд за възрастни. Върху основата на кодифицираните в Общата европейска езикова рамка (ОЕЕР) равнища на езикова компетентност се разработват различни учебници и учебни помагала (Трип и др. 2006). Важно място в тях заемат текстовете за четене с разбиране. В настоящото изследване се анализират ролята и мястото на българските културни обекти

за формирането на лексикалния състав на текстовете за четене с разбиране за ниво В1 по системата ЕСL.

В университетското обучение по БЕЧ умението четене с разбиране е основен компонент в изграждането на езиковите компетентности у студентите чужденци. Те са им необходими както в ежедневно общуване, така и в академичната комуникация. От тази гледна точка основополагащ е въпросът за лексикалния състав на учебно-изпитния текст (УИТ) за четене с разбиране по БЕЧ. Не по-малко важна е и комуникативната ситуация (КС), в която се осъществява умението четене с разбиране. Системата ЕСL предлага решение чрез цялостна концепция за тематичния обхват на лексиката, въз основа на която се изгражда матрицата на УИТ за четене с разбиране (Ставрева – Доростолска 2013, 409 – 414). Културната реалия е обект с нетекстов характер, нейното наличие в УИТ за четене с разбиране предполага възможността за реализиране на различни формални езикови прояви – описание, повествование, коментар, съобщение и т.н. Това, от своя страна, дава на четенето с разбиране характеристиката на активно умение, защото предлага на обучаващия се различни дискурсивни техники, които могат да бъдат осъществени при създаването на собствена устна и писмена продукция в съответна комуникативна ситуация. Важно е също така да подчертаем, че особено в текстовете за ниво В1 културната забележителност не е сама по себе си обект на изказването, а е аргумент/илюстрация/компонент на основната тема на текста. По тази причина тук и навсякъде в настоящото изследване под културен обект/културна реалия/културна забележителност се разбира материален обект, създаден от хората за и по повод практически и/или духовни цели. Българските културни обекти придават информативност на текстовете за четене с разбиране, представяйки на чужденците културно-историческото наследство на България, както и нейните традиции. Те поднасят конкретни факти, които частично се покриват с общата компетентност на обучаващите се, което подпомага разбирането на текста. Специфичната информация, т.е. тази, която се отнася само за България, подкрепя процеса на социалната адаптация на чужденците. От тази гледна точка следва още една определяща характеристика на УИТ за четене с разбиране по системата ЕСL (Тачева и др. 2012, 34). Въвеждането на нова лексика чрез текстове, изградени

според споменатата матрица, става по принципа на концентричните кръгове, а не чрез надграждане. Това позволява обучението по БЕЧ да бъде осъществено чрез много широка проблематика, което от своя страна подпомага ефективното социално и академично включване на обучаващия се.

Определянето и структурирането на лексикалния състав на УИТ за четене с разбиране се подчиняват на необходимостта от конструирането на комуникативни връзки между учебната КС и всекидневното битово и професионално общуване на чужденците, учещи български език. Лексиката в текстовете за четене за ниво В1 трябва да е честотна, но това не означава ограничаване на тематиката. Напротив, за да се отговори максимално адекватно на нуждите на обучаващите се и за да се постигне сравнително бърза и ефективна социална и академична адаптация, необходимо е да им бъдат предложени разнообразни по тематиката си текстове, които да формират не само уменията за четене с разбиране, но и да подпомогнат усвояването на основни дискурсни формати.

Таблица 1 – тематични кръгове ECL

НИВО В1 СЛАБО НАПРЕДНАЛИ	
1. Личност	<ul style="list-style-type: none"> • Лични данни • Външност • Черти на характера
2. Приятелство и партньорство	<ul style="list-style-type: none"> • Роднини, познати, приятели • Съседи • Съученици / състуденти / колеги
3. Семейство	<ul style="list-style-type: none"> • Членове на семейството • Семейни събития и празници • Разпределение на задачите и ролите в семейството
4. Жилище /местоживееие	<ul style="list-style-type: none"> • Жилищна среда • Къща / апартамент / жилищна кооперация • Обзавеждане и оборудване • Наем и сметки • Домакинска работа
5. Пътуване / транспорт	<ul style="list-style-type: none"> • Транспортни средства • Разписание / транспортна информация • Обществен транспорт • Купуване на билети / пътуване / документи, необходими по време на пътуване

<p>6. Пазаруване / магазини</p> <ul style="list-style-type: none"> • Магазини / пазари / търговски центрове • Хранителни стоки / стоки за домашна употреба • Облекло / електроуреди
<p>7. Комуникация и поддържане на контакти</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поща (писма, телеграми, колети) • Телефон (стационарен, мобилен, есемес- sms) • Интернет (електронна поща / Скайп/ чат)
<p>8. Услуги</p> <ul style="list-style-type: none"> • Банкови услуги (преводи, обмяна) • Ресторант (меню, поръчване, плащане) • Хотел (резервация, плащане)
<p>9. Култура / забавления</p> <ul style="list-style-type: none"> • Гости • Кино, театър • Музеи
<p>10. Време и метеорология</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сезони • Времето • Прогноза за времето
<p>11. Здраве / болести</p> <ul style="list-style-type: none"> • Посещение при лекаря • Често срещани болести и симптомите им • Рецепти / лекарства / аптека
<p>12. Спорт</p> <ul style="list-style-type: none"> • Популярни спортове • Национални спортове • Спортуване
<p>13. Медии</p> <ul style="list-style-type: none"> • Телевизия / радио • Вестници / списания
<p>14. Хобита</p> <ul style="list-style-type: none"> • Градинарство / „Направи си сам” • Четене / слушане на музика • Личен компютър
<p>15. Учене / работа</p> <ul style="list-style-type: none"> • Видове училища • Учебни предмети • Популярни професии • Ежедневна програма • Колеги/ Шефове
<p>16. Европейски съюз</p> <ul style="list-style-type: none"> • Членове на ЕС • Пътуване, работа, мобилност в ЕС
<p>17. Култура и цивилизация</p> <ul style="list-style-type: none"> • Основни информации относно родната и чуждата страна (климат, валута, хранителни навици, ежедневие, празници, възможности за пазаруване и т.н.) • Туристически атракции • Възможности за пренощуване / ресторанти

В таблицата е показан обхватът на лексикалните теми. Табличното представяне обаче е преди всичко за удобство при администрирането на процеса по изграждането на УИТ. В действителност всеки текст за четене с разбиране съдържа в себе си различни тематични елементи, обвързани в обща проблематика и контекст. От гледна точка на основната цел на обучението по БЕЧ – социалната и академичната адаптация на обучаващите се, българските културни обекти могат да бъдат включени във всеки един тематичен кръг, тъй като дават възможност за развиването на многообразна проблематика в най-различни текстови форми. Трябва обаче да посочим, че на обучаващите се в ниво В1 се предлагат адаптирани, а не автентични текстове, тъй като аргументирано се приема, че за слабонапреднатите автентичният текст притежава граматични (морфологични и синтактични) и стилистични характеристики, които възпрепятстват разбирането и практиката (McWhorter 2009, 28–30). Това е и основната мотивировка при избора на български културни обекти, които да бъдат включени в УИТ за четене с разбиране. В решението, което предлагаме, критериите за подбор са следните:

1. Информативност;
2. Културно-историческа стойност;
3. Популярност;
4. Съпоставимост с популярни културни обекти от страните на произход на чужденците.

Текстовете трябва да бъдат интересни за чужденците и да носят информация, това е безспорно. Също така безспорно е, че включеният в текст за четене с разбиране културен обект трябва да предполага възможности за разгръщане чрез него на учебно-изпитни задачи, които развиват различни езикови умения. Това означава, че е необходимо наличието на български културни обекти в УИТ за четене с разбиране да притежава не само когнитивен, но и езиков ефект. Затова в нашата практика предлагаме на студентите текстове, в които са представени Етъра, Царевец, Варненския некропол, Панаянското златно съкровище, Боженци, Трявна, Рилският манастир, различни църкви, гробницата в Свещари, Мадарският конник и т.н.

Анализираните по-долу текстове са представителни за описания теоретичен модел. Те притежават съответните на ниво В1 морфологични, синтактични и лексикални характеристики. В тях бъл-

гарските културни обекти присъстват не като обект на описание, а като конструктивен елемент в изграждането на УИТ.

Текст 1 – обективна задача (Ставрева – Доростолска 2012, 201–207)

Искате да научите нещо повече за България и за българите. Прочетете текста. В някои изречения има пропуснати изрази. Изберете подходящите от тях и ги напишете на празните места в текста (1–10). Даден Ви е един пример.¹

В днешно време само в 0..... съюз са 2000 фирмите за детски играчки. Технологиите постоянно се обновяват и от фабриките излизат все по-красиви и полезни 1..... за най-малките граждани на Съюза.

Но нека да се върнем в 2...... Днес всички си спомняме с какво удоволствие момчетата в България преди 30 години играеха на лимки. Всеки искаше да събере 3..... от красиви стъклени топчета, с които в миналото са затваряли бутилките 4...... Лимки се продаваха в лунапарковете. Беше важно обаче не да се купят, а да се спечелят в игрите. 5....., което успееше да избута най-много топчета на противника, се наричаше „бияч” и всеки се опитваше да го 6..... в момчешките игри.

Момчетата пък играеха на ластик. Дългата и широка разтегателна лента беше основен аксесоар сред играчките на тийнейджърките през 80-те години на ХХ век. Във всички 7..... можеше да се видят скачащи през ластика 8....., а дори понякога и момчета.

Има едно място в България, което е известно с направените на ръка дървени каручки и кончета. Това е Етъра. Майсторите там от векове правят 9..... и сами украсяват една от най-любимите играчки на българските деца. Всички момиченца и момченца в страната ни 10..... поне една такава играчка. Когато семейството излизаше на разходка, малкото дете винаги дърпаше след себе си завързаното за каручката конче.

¹ Автор: ст. преп. Силвена Ставрева – Доростолска, Медицински университет – Варна.

Възможни отговори:

- А. с лимонада
- Б. момичета
- В. игри
- Г. притежаваха
- Д. миналото
- Е. Европейския
- Ж. стъкленото топче
- З. най-малката група
- И. играчки
- К. квартални градинки
- Л. най-голямата колекция
- М. спечели
- Н. от дърво

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Е										

Формулирането на въвеждащата комуникативна ситуация (ВКС) задава посоката на четенето. ВКС има като основна своя задача да конструира общата проблематика на УИТ, тя е едновременно ключ към разбирането на текста и негово резюме. В УИТ е възможно да присъстват обекти от различни социално-комуникативни сфери. ВКС ги поставя в общ контекст, като назовава темата на текста. В цитирания УИТ един елемент от българската социална култура, какъвто са детските игри от близкото и от по-далечното минало, се представя в няколко материални обекта – стъклени топчета, ластик и дървена каручка с конче. Последният дава повод в текста да присъства такъв български културен обект като Етъра, чрез който в речниковия запас на обучаващите се чужденци се установяват съществителните имена *майстор, век*; фразеологизмите *от векове, правя на ръка; излизам на разходка*; глаголите *украсявам, дърпам*; умалителните съществителни имена *каручка, конче*. Един от основните рискове в процеса на адаптиране на текст за нуждите на обучението по БЕЧ в началните нива е точно определени лексикални езикови средства да се обвържат с точно определен контекст. Например думите, с които се назовават хранителни продукти,

да се включват в комуникативни ситуации единствено от тематичния кръг *Пазаруване/ магазини*. Като изграждаме предлаганите от нас УИТ по ЕСЛ с лексикални и граматични езикови средства от различни тематични области, ние целим да избегнем посочения риск и съответно да подпомогнем чрез четенето активното усвояване на българския език. Информацията, съдържаща се в УИТ, категорично изключва граматически фокус при четенето; напротив, структурирането ѝ в УИТ се фокусира върху необходимостта обучаващия се да е способен да произведе свой текст – писмен или устен, ползвайки УИТ като модел. Затова описателните текстове, посветени на българските културни обекти, не са добър избор в начални нива на обучението по БЕЧ.

Етнографският комплекс „Етъра” е един от най-експлоатираните в учебниците по БЕЧ български културен обект заради гениалното инженерно решение силата на водата да се използва за задвижване на всякакви занаятчийски уреди. Той обаче присъства преимуществено като образ, резултат на описание, което цели натрупването на лексика (съществителни имена, прилагателни имена, глаголи) и опознаването на България. Това оставя четенето в сферата на пасивните езикови умения, докато съвременните изисквания към комуникативните компетентности на личността са насочени преди всичко към способността за живо и енергично общуване. Описателният текст в този смисъл не е достатъчно целенасочен, тъй като сам по себе си не създава повод за общуване, не създава контекст и не е източник на асоциации, така необходими за бързата езикова реакция. Напротив, в представения по-горе УИТ Етъра присъства и като аргумент на темата – България, представена чрез характерните детски играчки, и като повод за задаване на въпроси, за търсене на още информация, за съпоставка – изобщо като повод за диалог (Temple, ets. 2007, 28–29; 46). Социалната адаптация на обучаващия се чужденец чрез научаването на езика трябва да се случва в средата на жива комуникация, в която – без това да е непременно експлицирано – той трябва да усвои стилистичните модели за описание, за повествование, за коментар, за задаване на въпрос и изразяване на мнение.

Текст 2 – полубективна задача

В България съществуват много интересни исторически места. В списание попадате на статия, която разказва как в

старата българска столица свързват историята със съвременните сватбени ритуали. Прочетете текста и отговорете с 2–5 думи на въпросите след него.²

В старата българска столица през 2010 година 196 двойки са сключили брак, съобщи директорът на отдел в Община Велико Търново Методи Петров. Сватбите са с четири по-малко от предходната 2009 година, когато са се подписали 200 двойки.

Като цяло през годините броят на сватбите се запазва, ритуалите не се увеличават, но и не намаляват, каза Методи Петров. 50 от сватбите миналата година са били извън залата на Общината. Голям процент от изнесените ритуали се извършват в близкото до града Арбанаси. Курортното селце привлича влюбени двойки не само от цяла България, но и от чужбина.

Традиционният сватбен ритуал в обредна зала е и най-масов и затова струва 120 лв. За да се ожените извън Общината, ще трябва да платите два пъти повече – 240 лв. Предлага се и така наречената Царска сватба, която не е по джоба на всеки, но затова пък наистина ще направи незабравим вашия празник на крепостта Царевец.

Атрактивната услуга струва 1000 лв., които се заплащат в Общината, и още 1000 лв. такса, която се плаща на Регионалния исторически музей за използването на историческия обект, поясни Методи Петров. Царската сватба е въведена като услуга през 2009 г. и досега само една двойка се е възползвала още през същата година. Младоженците се обличат в характерни за Средновековието дрехи и като истински цар и царица преминават през Царевец.

Много двойки искат да се венчаят в царската катедрала. От Историческия музей във Велико Търново зависи това да стане възможно. Мисли се по идеята от тази пролет да се въведе сватбен ритуал на Паметника на царете Асен и Петър, по-известен на търновци като Конниците. Тази услуга ще бъде много по-достъпна и повече хора ще могат да си я позволят, тъй като ще струва около 400 лв., добави Петров.

² Автор: ст. преп. Силвена Ставрева – Доростолска, Медицински университет – Варна.

Въпроси:

Модел: 0. Как се казва старата българска столица? – **Велико Търново**

1. Колко двойки са станали семейства през 2010 г?
2. Какъв е Методи Петров в Общината?
3. В кое село предпочитат да се женят българи и чужденци?
.....
4. Къде се извършва традиционният ритуал?
5. Защо традиционният ритуал е най-евтин?
6. Кой според текста е най-скъпият начин да се ожените?
.....
7. Как са облечени младоженците, когато вървят по Царевец?
.....
8. Какво желание изразяват много младоженци?
9. Как търновци наричат паметника на царете Асен и Петър?
.....
10. По каква причина повече хора ще могат да си позволят новата услуга?

Структурирането на комплекта тестове за четене с разбиране по системата ECL следва логически ред, съобразен с целите на съвременното обучение по БЕЧ. Във всеки комплект на обучаващите се/на кандидатите се предлагат два текста. При подбора и адаптирането на УИТ за четене с разбиране за ниво В1, а и за всички останали нива, най-важното е предварително да се изясни какви обучителни ефекти трябва да бъдат постигнати. Първият текст, както видяхме по-горе, има по-широка културна проблематика и съответно е обвързан с обективна задача.

Вторият текст е в сферата на личното, приложен е в полуобективна задача и формата му е диалогична – представлява преобразувана пряка реч, което цели усвояването на този честотен комуникативен модел. Културният обект – старата българска столица Велико Търново, присъства с най-ценните си паметници, като по този начин се създава контекст за водещата проблематика. Обучаващият се получава информация за миналото на България, без това да е самоцел.

Чрез културния обект – исторически и културно ценното пространство на Велико Търново, текстът свързва традицията и съвременността, общественото и личното, като едновременно показва как това може да стане на езиково – морфологично, синтактично, лексикално и фразеологично – равнище. Самият фонетичен облик на топонимите – Велико Търново, Царевец, *Конниците* – подпомага постигането на обучителните цели вътре във и чрез текста за четене с разбиране. Знаковите градски пространства – Катедралата, Крепостта, Историческият музей, със своята висока значимост в културно-исторически план могат да станат повод за комуникация далеч извън рамките на конкретния УИТ, ако бъдат представени в контекст, а не самоцелно описани. Затова въвеждащата комуникативна ситуация е формулирана така, че да насочи вниманието към една интересна и забавна практика, без обаче да профанизира високото културно-историческо наследство на България. Фокусът в нашия анализ на този текст поставяме върху технологията на задаване на въпросите. Способността да се задават въпроси – това е едно от основните комуникативни действия, чиято технология обучаващите се трябва да овладеят. Не е продуктивно този процес да се центрира върху граматическата норма, задаваща правилата на словоредата. Фокусът трябва да бъде разбирането на текста, т.е. необходимо е да се види *какво казва текстът*. *Скамингът* е изключително резултатна стратегия в този случай, тъй като селективното четене дава възможност за пестене на време, а въпросите експлицират граматическите и лексикалните преобразувания, които чужденецът трябва да направи (Ставрева – Доростолска 2014, 84–86). Въпросителните изрази, местоимения и наречия във въпросите към текста постигат и друг важен ефект – обучаващият се усвоява комуникативните модели *как питаме за нещо или за някого; как питаме за количество; как питаме за място, време, причина, начин; как питаме за мнение*, които пък задават основните параметри на умението *говорене*.

Принципите на структуриране на текстовете за четене с разбиране по системата ECL изключват обаче използването на визуални стимули, каквито обикновено съществуват под формата на снимки в повечето учебници по БЕЧ. Целта четенето с разбиране да се осъществява като интелектуален процес, базиран на логическото, а не на картинно-образното мислене, тъй като все пак става въпрос за

обучение на възрастни. В този смисъл ролята на българските културни обекти в УИТ е да провокира разбирането, като насочи обучаващия се да приложи съответната стратегия за четене. Вторият текст в разглеждания тестов комплект е представителен в това отношение. Културният обект – Царевец, Конниците, Арбанаси – присъства като непознат топоним в текста, но въвеждащата комуникативна ситуация ясно определя неговата значимост: „*В България съществуват много интересни исторически места.*” Така четящият чужденец вече разполага с единия ключ към разбирането. Другият, както посочихме по-горе, са въпросите. Въпрос на добра стратегия е четенето да доведе до разбиране въпреки наличието на непознати думи. *Скимингът* като стратегия за откриване на основната идея в текста решава проблема. Благодарение на тази стратегия чужденецът може да конструира контекст, в който да открие значението на дадена дума. Това е лексикално-семантичната мрежа, продуцирана от цялостната задача – КС, текст за четене, въпроси към текста, която очертава пътя до разбирането и запаметяването. За да е приложимо наученото обаче, компонентите на задачата трябва да бъдат автентични, да отразяват естествения език в естествени ситуации и да възпроизвеждат естествените социални връзки чрез подбора на тематиката в текстовете (Алексова 2011, 145–153).

Текст 3 – полуобективна задача с множествен избор

Прочетете текста внимателно и отговорете на въпросите с 2-3 думи. ³

20 точки

Варненският некропол е открит през есента на 1972 година. Той се намира в западната част на града, близо до Варненското езеро. Открити са и са изследвани 294 гроба, в които са намерени различни предмети: маски, златни пластинки, животински фигури, ножове, гривни, огърлици, керамични съдове. Върху маските са поставени златни предмети, които символизират челото, очите, зъбите. Чистотата на златото е 23,5 карата – такава, каквато е в природата. В най-богатия гроб е намерен скелет на мъж. Предполага се, че той е бил вожд. Той е бил около 40-50 годишен, с висок ръст.

³ Автор: ст. преп. Севда Христова, Медицински университет – Варна.

ВЪПРОСИ	ОТГОВОРИ
1. Кога е открит Варненският некропол?	а) коя година б) кой сезон
2. Къде се намира Некрополът?
3. Колко гроба са намерени там?
4. Какви предмети са открити в гробовете?	а) б) в) г)
5. Какво научихте за скелета в най-богатия гроб на Некропола?	а)..... б).....
6. От какъв е метал са направени предметите в най-богатия гроб?

Представеният по-горе текст има за свой предмет един от най-популярните и интересни български културни обекти – Варненският некропол. Текстът съдържа както обща информация, така и важни подробности. От гледна точка на целите на обучението по БЕЧ. Варненският некропол отговаря на посочените по-горе критерии и дава възможност на чужденците да бъдат поставени многообразни въпроси, чрез които не само да се постигне разбиране на текста, но и да се овладее важна информация за българското културно-историческо наследство. Що се отнася до езиковите компетентности, които представеният УИТ развива, те могат да бъдат групирани в следните категории:

1. Граматическа и стилова компетентност.

Глаголната система на текста се състои преди всичко от пасивни конструкции – особено честотни форми в академичните текстове, по които студентите по медицина, а и не само по медицина, трябва да се подготвят.

2. Лексикална компетентност.

Като имаме предвид, че този текст е предназначен за студенти по медицина, трябва да посочим наличието в него на съществителни имена, които са задължителна част от активния анатомичен речник – *чело, очи, зъби, скелет* и т.н.

3 Писмена компетентност.

На поставените въпроси трябва да се отговори писмено, като това допринася за развиването на умениято „писане”.

4. Комуникативна компетентност.

Въпросите към текста представляват модел, който може да бъде използван в социалната и академичната комуникация на чужденците.

Текст 4 – полуобективна задача

.....
I зад. Прочетете текста и отговорете на въпросите след него.⁴

Град Трявна е разположен в северна Стара планина, в долината на Тревненска река. Намира се на 440 метра надморска височина, на равно разстояние от София и Варна – и в двете посоки по 245 км. Планински въздух, много зеленина, вековни гори, бистри води, красотата на възрожденските къщи и калдъръмени улички – това прави град Трявна едно от най-романтичните градчета на България.

Първият документ за града е от 1565 г, но Трявна достига своя разцвет в края на XVIII и началото на XIX век. Тогава тук работели най-добрите художници, строители и майстори на дърво – те създали прочутата Тревненска художествена школа и разнасят славата ѝ в България и по света. Над града, сред борова гора, е построен първият в страната санаториум за белодробни заболявания. Старата част на Трявна е обявена за архитектурен резерват, в който е съхранен цял комплекс със 140 паметника на възрожденската архитектура. Символ на града е старият площад с високата часовникова кула. От 1844 г до днес камбаната на часовника бие на всеки 30 минути. Към калдъръмените улички води каменният мост – друг символ на града, построен в 1845 г. Най-голямата забележителност обаче е църквата “Св. Архангел Михаил”. Всеки, посетил града, влиза да се поклони и да разгледа тази стара църква – символ на

⁴ Автор: доц. д-р Виолета Тачева, Медицински университет – Варна.

Възраждането. Изключително красива сграда е Тревненското училище, построено през 1839 г. То е едно от първите светски училища в България, в което са се учили много известни българи. Даскаловата къща е най-характерната и най-красивата възрожденска къща в България. Днес тя е музей и е запазила напълно оригиналния си стил: зад тежката дървена порта и високата ограда, сред големия двор е разположена солидната двуетажна постройка на къща за няколко семейства; каменни пътеки, минаващи между градинките с цветя и здравец, водят до здравата дървена стълба, по която се стига до чардака на втория етаж. Къщата била построена от двамата най-добри майстори в Трявна. Легендата разказва, че и двамата млади мъже харесали дъщерята на стопанина. Тя била голяма красавица – със сини очи, с дълга коса, с бяла кожа, стройна и висока. Заради нея през 1808 г. те се хванали на бас: да направят тавани от дърворезба на две от стаите на къщата, която строели. Победителят щял да се ожени за девойката. Двамата работили денонощно без почивка в продължение на 6 месеца и направили на таваните великолепни слънца от дърво. И двете дърворезби обаче били толкова красиви, че нямало победител.

Над града е разположен музеят на иконите. В него могат да се видят 160 икони на стари майстори от Тревненска иконописна школа.

ВЪПРОСИ:

1. Каква е темата на текста? Какво заглавие бихте предложили?
2. Къде се намира Трявна?
3. Кога е създаден градът?
4. С какво става известна Трявна през вековете?
5. Колко възрожденски паметници има днес в Трявна?
6. Кои са символите на град Трявна? С какво е интересен всеки от тях?
7. Кои черти на възрожденската къща откриваме в Даскаловата къща?
8. Каква легенда съществува за Даскаловата къща?
9. А Вие били ли сте в Трявна?

Предложеният по-горе текст в лексико-граматично и семантично отношение представлява преход между нива В1 и В2 по ОЕЕР.

Културният обект – град Трявна, който е предмет на УИТ, предлага възможност за представяне на разнообразната проблематика, оформена в темите от *Таблица 1*. Същевременно решението на езиково равнище включва както разширяване на контекста, в който се използват познати думи като *мост* и *площад* например, така и – чрез въпросите към текста – отработването на такива граматични структури като *условно наклонение* (първи въпрос); *страдателен залог* (втори, трети, четвърти и шести въпрос); *минало неопределено време* (девети въпрос). Цитираният УИТ е насочен към постигането на ефективност в овладяването на езиковите компетентности от обучаващите се чужденци, а има и висока познавателна стойност.

В заключение трябва да кажем, че глобализираният свят ни изправя пред все по-големи предизвикателства, свързани с овладяването на умения по чужди езици. Комуникацията днес е по-важна от когато и да е било. Проблематиката, представена в настоящия текст, задава възможността за продължаване на изследванията по посока на разкриване на мястото и ролята на топонимите при лексикално-семантичното структуриране на УИТ за четене с разбиране и за другите нива на езикова компетентност по ОЕЕР и системата ECL.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Алексова 2011:** К. Алексова. Езиковият опит като част от социалния опит. Подходи и методи на неговото проучване и измерване. – В: *Проблеми на социолингвистиката. Т. 10. Езикът и социалният опит*. София, 2011, с. 145–153.

2. **Ставрева-Доростолска 2013:** С. Ставрева – Доростолска. Комуникативна среда за четене с разбиране на български език като чужд. – В: *Сборник Юбилейна конференция на ДЕО-ИЧС*. София, 2013, с. 409–414.

3. **Ставрева-Доростолска 2013:** С. Ставрева – Доростолска. Обективните и полуобективните задачи в изпитната система ECL като средство за развиване на уменията за четене с разбиране. В: *Сборник с доклади от кръгла маса „Езиковото обучение днес – защо, за кого и как?“*. Варна, 2013, с. 201–208.

4. **Ставрева-Доростолска 2014:** С. Ставрева – Доростолска. Лексикалният състав на учебно-изпитните текстове за четене с разбиране на български език като чужд (нива А2 – Б1 по системата ECL) в комуникативен аспект. В: *Сборник с научни доклади от Националната конференция „Психология в медицината“*. Стара Загора, 2014.

5. **Тачева, Христова – Годхард 2012:** В. Тачева, Х. Христова – Годхард. Европейското сертифициране на славянски езици – лингвистичният принос за обединяването на Европа. Москва, 2012, с. 34.

6. **Трип, Норт, Кост, Шийлдс 2006:** Д. Трип, Б. Норт, Д. Кост, Д. Шийлдс. Обща европейска езикова рамка: учене, преподаване, оценяване. Варна, 2006.

7. **Хаджиева и др. 2011:** Ел. Хаджиева, Н. Гарибова, Г. Дачева, Й. Тишева. Общ курс по български език за чужденци. София, 2011.

8. **McWhorter 2009:** К. Т. McWhorter. College Reading and Study Skills. 11th Edition. Longman, 2009.

9. **Temple, Ogle, Crawford, and Freppon 2007:** Temple, Ogle, Crawford, and Freppon, All Children Read, 2nd Edition, Allyn and Bacon, 2007;

http://www.xotspot.com/2007/05/10_31.html – 15.02.2014

Приложение⁵:

ТЕКСТОВЕ ЗА КУЛТУРНИ ОБЕКТИ

ПАНАГЮРСКОТО ЗЛАТНО СЪКРОВИЩЕ

Панагюрското златно съкровище представлява сервиз за пиене, изработен от чисто злато с общо тегло 6, 500 кг. Състои си от 9 съда: един поднос и 8 чаши. Всеки съд има два отвора. Горният отвор е служел за пълнене с вино, а долният – за пиене на напитката.

Най-оригиналният съд в този златен сервиз е амфората. Тя има две дръжки, представляващи статуи на кентаври. Под всяка дръжка долу на дъното се намира малка дупчица за пиене. По този начин от амфората са можели да пият двама души едновременно – това е било стар обичай за побратимяване.

Съдовете са украсени с образите на богове, богини и герои. Техните имена са написани до тях. Всички подробности са показани добре- ясно се виждат косите, очите, лицата; дрехите, обещите и другите детайли.

Предполага се, че този сервиз за пиене е принадлежал на богат тракиец, живял през IV век преди новата ера. Той обаче е отнесъл със себе си в гроба неговата тайна. Днес ние можем само да се възхищаваме на изключителната му красота!

⁵ Автор: доц. д-р Виолета Тачева, Медицински университет – Варна.

РИЛСКИЯТ МАНАСТИР (200 думи) В Рила планина, на 120 километра южно от София, се намира най-големият манастир в България, един от най-забележителните паметници на културата на Балканския полуостров. Създаден е от монаха Иван Рилски през IX век, но от XIV до XVIII век става най-големият културен и духовен център на Възраждането. Известен е с Хрельовата кула, чудната архитектура, прекрасните стенописи и дърворезба.

През XIV век богатият владетел Хрельо Драговол изгражда отбранителна кула (1335 г.) – висока 25 метра, манастирска църква (1343 г.) и сгради (1348 г.). Манастирът запазва своята независимост през турското робство и продължава своята културна и духовна дейност. През 1469 г. тук са пренесени костите на свети Иван Рилски. В училището на манастира се подготвят учители и свещеници; тук се преписват книги. Манастирът помага на бедните и болните.

Манастирът има 173 стаи. От тях най-красиви са гостните стаи, чиито тавани са украсени с дърворезба, а стените – с рисувани пейзажи. Най-интересна е готварницата, която е построена през 1816 година само от камък, без нито едно дърво или желязо. От 1961 г. Рилският манастир е обявен за национален паметник – музей. Днес в музейната му експозиция има 600 ценни експоната; в библиотеката – 4100 книги. Рилският манастир привлича туристите със своя великолепен архитектурен комплекс. Стенописите са нарисувани от най-добрите възрожденски художници. Силно впечатление правят портретите на живи хора

ГРОБНИЦАТА В СВЕЩАРИ

Тя е една от двете напълно запазени тракийски гробници от III век преди новата ера. Свързана е с орфизма – вяра в богинята-майка и със свещените числа 3,4,6,10. Тя е принадлежала на тракийското племе гети, живяло в североизточна България.

В главното помещение има 10 каменни скулптури на млади жени. Високи са 120 см и се наричат *кариатиди*. На северозападната стена над кариатидите има голяма рисувана композиция. Тази стенопис представлява царят на кон и Великата богиня, която му дава венеца на славата и вечното щастие. Царят е следван от двама оръженосци, а богинята – от 4 женски фигури с дарове в ръце. Тази гробница дава ценна информация за тракийското общество и за високия му естетически вкус.

МАДАРСКИЯТ КОННИК

Мадарският конник е уникален релеф от VIII век на 16 км от Шумен в местността Мадара. Той представлява изсечен високо в отвесна скала конник на кон в естествена големина. Позата му е тържествена и спокойна. В ръката си държи копие, с което убива лъв. Зад конника тича куче. Около релефа има надписи за историята на България през VII–VIII век. Мадара е бил главен култов център през IX–X век.

БОЯНСКАТА ЦЪРКВА

Тази малка църквица се нарича “Свети Никола” и се намира близо до София. В нея са открити два слоя стенописи: първият е от XI век, а вторият – от 1259 г. Именно той е изключително ценен с високото майсторство на неизвестния художник, нарисувал портретите на деспот Калоян и жена му Десислава, цар Константин Асен и царица Ирина. Много добре са нарисувани сцените от живота и чудесата на Свети Никола -патрона на църквата. За първи път тук е направен портрет на Свети Иван Рилски.

ИВАНОВСКИТЕ ЦЪРКВИ

Ивановските църкви представляват скални манастири от XIII и XIV век. Те правят силно впечатление със своите стенописи. Нарисувани са сцени от Стария и Новия завет, свързани с чудесата на ангелите. Използвани са антични образци: мускулести герои и атлети. Най-интересни са портретите на Йоан Кръстител и Иван Александър, сцената “Тайната вечеря”.

НЕСЕБЪРСКИТЕ ЦЪРКВИ

Несебърските църкви са около 40 броя. Те били разположени в античния град-музей, известен в миналото с името Месемврия. Периодът от XI–XIV век е характерен с шедьоврите на църковната архитектура в живописния керамичен стил. Такива са църквите “Пантократор”, “Свети Йоан Кръстител”, “Свети Теодор”.